

Recenzja

dorobku naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego oraz popularyzującego naukę
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

dr Ewie Karmolińskiej-Jagodzik

1. Uwagi wstępne.

Pani Ewa Karmolińska-Jagodzik uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki w 2007 roku decyzją Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu na podstawie przedstawionej rozprawy nt. „Młodzież ze środowisk zagrożonych marginalizacją wobec własnej przyszłości” (promotor prof. dr hab. Aleksander Zandecki). Od ukończenia magisterskich studiów psychologicznych w 2002 r. pozostaje wykładowcą w Wyższej Szkole Humanistycznej im. Króla Stanisława Leszczyńskiego w Lesznie, a od 2009r. jest także adiunktem w Zakładzie Pedagogicznych Problemów Młodzieży w Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu.

2. Informacja o grantach i współpracy międzynarodowej Habilitantki oraz Jej dorobku dydaktycznym, organizacyjnym a także popularyzatorskim.

Habilitantka podaje w Autoreferacie, że uczestniczyła w imponującej, podług mnie, liczbie 5 projektów o charakterze naukowym - głównie w roli eksperta bądź badacza - oraz w 15 projektach o charakterze szkoleniowym (w Autoreferacie można zapoznać się z ich nazwami oraz nadanymi przez odpowiednie instytucje numerami). Jeśli chodzi o pierwszą grupę 5 projektów, które są najistotniejsze z punktu widzenia oceny dorobku habilitacyjnego, to 3 z nich miały charakter krajowy, a 2 międzynarodowy (w ramach współpracy z partnerami z Czech oraz Islandii). Wskazane programy zaowocowały albo ekspertyzami dotyczącymi młodzieży (ewentualnie uczniów) albo publikacjami poświęconymi uzależnieniom. Ogląd

skali angażowania się Habilitantki we współpracę z innymi naukowcami bądź interesariuszami zewnętrznymi pozwala na stwierdzenie, że jest Ona silnie zorientowana na współpracę badawczą, a także na aspekt wdrożeniowy własnych badań. Widać wyraźnie, że Habilitantka nie jest badaczem gabinetowym, lecz terenowym, co uważam za ważny walor każdego Kandydata do stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika. Dyscyplinie, która w dobie kryzysu tożsamościowego oraz utylitarystycznego charakteru czasów, w jakich przyszło jej bronić swojej pozycji, powinna być nauką stosowaną.

Pani doktor uczestniczyła w 3 zagranicznych stażach (w Słowacji, Czechach oraz Hiszpanii – przy czym nie wiemy, które z nich miały charakter dydaktyczny, a który naukowy, ponieważ Habilitantka pisze jedynie ogólnie, że na stażach prowadziła zarówno zajęcia dydaktyczne, jak i uczestniczyła w projektach badawczych). Ponadto dr E. Karmolińska-Jagodzik jest członkiem zespołu Pedagogiki Młodzieży przy KNP PAN (od 2017 r.), Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Porównawczej, Wielkopolskiego Towarzystwa Terapii Systemowej oraz Polskiego Stowarzyszenie TRE. Wskazana aktywność świadczy o otwartej postawie Habilitantki na nowe doświadczenia organizacyjne i naukowe, co jest dobrym prognostykiem dla dalszego rozwoju Jej kariery naukowej.

Większość grantów i projektów, w które angażowała się Habilitantka ma jednak charakter dydaktyczno-popularyzatorski (wśród 15 projektów o charakterze szkoleniowym dominują te, w których występuje jako wykładowca). Działalność tę wpisać można zatem do obszaru aktywności popularyzującej naukę, do którego zaliczyłbym jeszcze wystąpienia Habilitantki w 27 konferencjach naukowych w okresie podoktorskim. Wszystkie te działania świadczą o znacznym zaangażowaniu dr E. Karmolińskiej-Jagodzik w wymianę doświadczeń naukowych i zawodowych oraz dzielenie się swoimi dokonaniem. Do działalności tej należałoby włączyć także liczne wywiady udzielane przez Habilitantkę dla tygodnika regionalnego „Panorama Leszczyńska”.

Doktor E. Karmolińska-Jagodzik może poszczycić się także znaczącymi osiągnięciami dydaktycznymi. Kilka razy zajmowała bowiem pierwsze lokaty w konkursach dla najlepszego wykładowcy - i to zarówno w UAM w Poznaniu, jak i WSH w Lesznie (miernikiem były albo najwyższe wyniki ewaluacyjne w ankietach wypełnianych przez studentów albo wynik konkursu organizowanego przez samorząd studentów). Była promotorem blisko 120 prac licencjackich i magisterskich, 24 prac podyplomowych oraz promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej mgr Lucyny Strychalskiej-Myszki (promotorem była prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska). Nie bez znaczenia dla warsztatu pracy

dydaktycznej Habilitantki są liczne kursy, jakie odbyła w toku swojej kariery zawodowej (m.in. uzyskanie certyfikatu pracy z ciałem metodą TRE, certyfikat ukończenia superrewizji TRE, udział w kilkunastu warsztatach o różnej tematyce).

Habilitantka posiada także niebagatelne osiągnięcia organizacyjne. Poza członkostwem w szeregu komisji – co jest losem powszechnym już chyba każdego dziś naukowca – pełniła znaczące funkcje, jak p.o. dyrektora Wydawnictwa WSH w Lesznie, przewodniczącej Rady Bibliotecznej w WSH w Lesznie, jest rzecznikiem dyscyplinarnym ds. nauczycieli akademickich w WSH w Lesznie, członkiem zespołu ds. interwencji kryzysowej WSE UAM, była pełnomocnikiem Rektora ds. współpracy międzynarodowej oraz koordynatorem programu Erasmus plus (nie poznajemy tylko, w jakiej uczelni pełni(ła) dwie ostatnie funkcje). Habilitantka była także członkiem komitetu organizacyjnego w 5 ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach.

Bogate jest także doświadczenie Habilitantki w dziedzinie współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, do którego zaliczyć można:

- autorstwo i prowadzenie programów szkolenia rad pedagogicznych placówek oświatowych (lata 2009-2011),

- dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe w roli psychologa Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Lesznie, gdzie realizowała badania i diagnozy trudności szkolnych i wychowawczych dzieci i młodzieży oraz prowadziła grupy wsparcia dla młodzieży, nauczycieli i rodziców (przypuszczalnie w tej instytucji Habilitantka nabyła kwalifikacje nauczyciela mianowanego, o którym wspomina w Autoreferacie, s.40).

- współpraca z Uniwersytetami II i III wieku w Lesznie, Kościanie i Gostyniu,

- prowadzenie mediacji i szkoleń dla wolontariuszy Centrum Aktywności Twórczej.

3. Osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora.

Po uzyskaniu stopnia doktora dr Ewa Karmolińska-Jagodzik opublikowała 2 autorskie monografie naukowe, z czego pierwsza pozycja stanowi opracowanie rozprawy doktorskiej (*Młodzież ze środowisk zagrożonych marginalizacją wobec własnej przyszłości*, Poznań-Leszno 2009) i jako taka nie może stanowić dorobku na stopień doktora habilitowanego, zaś druga pozycja, to tzw. główne osiągnięcie naukowe wskazane przez Habilitantkę w postępowaniu na stopień, o jaki się ubiega (*Dialogi międzygeneracyjne. Komunikacja*

młodzieży z rodzicami, WN UAM, Poznań 2019, ss. 378). Oceny drugiej monografii podejmuję się w dalszej, osobnej części recenzji.

Poza dwoma, autorskimi opracowaniami książkowymi Habilitantka posiada w swoim dorobku 3 prace zbiorowe pod swoją redakcją (dwie z nich we współredakcji) i są to:

1. E. Karmolińska-Jagodzik, I. Nowosad, Red., *Potencjał szkoły w tworzeniu więzi ze środowiskiem*, Wyd. WSH, Leszno 2013.

W opracowaniu wskazanej publikacji poświęconej instytucji szkoły, jej otoczeniu oraz uczniom udział wzięło 14 naukowców z krajowych ośrodków akademickich (przy czym Habilitantka nie przedkłada w opracowaniu żadnego rozdziału własnego autorstwa).

2. E. Karmolińska-Jagodzik, I. Nowosad, A. Soroka-Fedorczuk, Red., *Edukacja w kulturze. Kultura (w) edukacji*, Wyd. internetowe e-bookowo, 2016.

Jest to opracowanie komparatystyczne w zakresie różnych aspektów funkcjonowania szkolnictwa w Polsce i Słowacji, na które składa się po siedem tekstów w języku polskim oraz słowackim. Szkoda, że książka nie została wydana w języku angielskim, ponieważ z interesującego projektu bilateralnej inicjatywy wyszedł rezultat, z którego skorzystać można jedynie w sposób unilateralny (za wyjątkiem polskich badaczy znających język słowacki, i słowackich czytelników znających język polski). W tomie znajdujemy ciekawy tekst autorstwa Habilitantki dotyczący jakości kształcenia nauczycieli w Polsce na tle europejskich systemów i przyjętych w różnych krajach zasad terminowania przyszłych nauczycieli, ale ma on charakter współautorski (z dr hab. Inetą Nowosad, prof. UZ) i poza określeniem udziału (50%) nie wiadomo, która część wyszła „spod pióra (klawiatury)” Habilitantki. Trzeba przyznać jednak, że tekst jest ciekawy w każdej swojej części i trudno nie zgodzić się z większością krytycznych wniosków odnoszących się do chaotycznego systemu kształcenia przyszłych kadr nauczycielskich w Polsce („nadprodukcja nauczycieli”, brak elitarności zawodu, nierówne programy kształcenia organizowanego zarówno w szkołach publicznych, jak i niepublicznych, itd.).

3. E. Karmolińska-Jagodzik, Red. *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami. Wybrane konteksty edukacyjne*, Wyd. WSH, Leszno 2016.

W tym z kolei tomie zbiorowym po redakcją Habilitantki znajdujemy dwa rozdziały Jej autorstwa oraz opracowanie wprowadzenia do tomu. Oba rozdziały mają charakter tekstów teoretycznych, przy czym pierwszy z nich *Dialogi w przestrzeni międzygeneracyjnej a jakość relacji młodzież – rodzice*, to tekst zapowiadający książkę, która wskazana została jako osiągnięcie naukowe, z identyczną problematyką i literaturą przedmiotu. Drugi rozdział jest bardziej unikatowy i dotyczy rozważań wokół emocji i ich znaczenia w okresie adolescencji

(Emocje w relacjach między młodzieżą a jej rodzicami). Są to teksty w dużym stopniu kompilujące stan wiedzy dotyczącej podejmowanej problematyki ideału relacji między rodzicami a dziećmi jako spotkania i porozumienia.

Oprócz wskazanych opracowań monograficznych (autorskich i zbiorowych) Habilitantka opublikowała 6 artykułów parametryzowanych na liście ERIH (lista „A” MNiSW), 3 w czasopismach nieparametryzowanych oraz 12 rozdziałów w monografiach (nie liczę wstępów do prac zbiorowych, które Habilitantka – w moim przekonaniu - niesłusznie zalicza do tej kategorii). Nie jest to imponujący ilościowo dorobek podoktorski do którego mam również kilka dodatkowych zastrzeżeń. Cieszy, że Habilitantka opublikowała 6 artykułów w czasopiśmie z listy „A” MNiSW, tj. w prestiżowym periodyku „Studia Edukacyjne”, ale szkoda, że nie starała się choć części z tych tekstów opublikować w innym czasopiśmie krajowym, nie wydawanym w ośrodku akademickim, w którym pracuje. Kolejne 3 artykuły Habilitantka ogłosiła w mało znanych tytułach, tj. w „Pampaedia” (czasopismo niepunktowane wydawane przez WSH w Lesznie, gdzie również pracuje; ponadto 5 stron tego tekstu nie stanowi nawet 0,5 arkusza wydawniczego), w „Acta Technologica Dubnicae” (recenzowane czasopismo anglojęzyczne wydawane na Słowacji, które w bazach MNiSW oraz w wyszukiwarce PCsearch nie posiada żadnych punktów, tymczasem według Habilitantki ma ono 10 pkt.) oraz trzeci tekst w czasopiśmie, którego tytułu Habilitantka nie podaje (dysponujemy jedynie tytułem artykułu, datą wydania oraz adresem internetowym, gdzie znaleźć można tekst).

W wykazie wybranych publikacji z dorobku naukowego za lata 2009-2019 dr Ewa Karmolińska-Jagodzik przedstawia jeszcze do oceny ksero nie swojego tekstu (autorkami – o czym donosi sama Habilitantka - są Izabela Adamczyk, Aldona Sikorska oraz Magdalena Woźna), czego z początku zupełnie nie rozumiałem. Długo zastanawiałem się na czym polega błąd umieszczenie tego tekstu w wykazie swoich tekstów (początkowo wydawał mi się to błąd niesprawdzenia przez Habilitantkę tego, co powieili zakład poligraficzny do jej dokumentacji). Dopiero szczegółowa analiza Autoreferatu pokazała, że jest to tekst studentek z koła naukowego, które założyła Habilitantka oraz wynik badań, którym patronowała. Dodatkowo w wykazie tym Habilitantka umieszcza pięciostronicową recenzję książki, jaką sporządziła dla jednego z czasopism, z czym spotykam się po raz pierwszy. Rozumiem, że ilościowy dorobek podoktorski jest niewielki, stąd każdy tekst – nawet krótka recenzja - stanowi dla Habilitantki pozycję godną prezentacji w Autoreferacie.

Przechodząc od analizy formalno-ilościowej do jakościowej wskazanych tekstów należy zauważyć, że rysem charakterystycznym pisarstwa Habilitantki jest faworyzowanie

psychologicznej aparatury pojęciowej w analizach problemów pedagogicznych, bardziej przeglądowy niż empiryczny charakter prowadzonych analiz oraz przewaga charakteru kreatywnego nad odtwórczym generowanych konkluzji, co akurat przemawia na korzyść Habilitantki. Wychodzi ona bowiem najczęściej od znanych koncepcji osobowości (A. Adler, K. Horney), referuje je, a w końcu oryginalnie je uwspółcześnia i przykłada do ważnych kategorii pedagogicznych, takich jak np. rola ucznia (dziecka) we współczesnej szkole (rodzynie) a tło psychiczne podmiotów biorących udział w edukacji (np. Habilitantka w jednym z tekstów dość błyskotliwie zauważa, że „w naukach pedagogicznych przeszliśmy od teorii, w których bagatelizowało się potrzeby dziecka, do teorii, gdzie główne założenia koncentrują się tylko wokół potrzeb wychowanka, pomijając potrzeby wychowawcy”, zob. E. Karmolińska-Jagodzik, *Samowiedza, samoocena i standardy osobiste jako determinanty rozwoju jednostki*, „Studia Edukacyjne”, 2012, nr 20, s. 276).

W innym z tekstów Habilitantka podejmuje ważny i rzadko podejmowany problem komplikującej się sytuacji edukacyjnej współczesnej szkoły wynikający z nowej dla współczesnego nauczyciela i szkoły sytuacji polegającej na coraz większej zmienności struktur rodzinnych uczniów, czy szerzej sytuacji rodzinnej i coraz większej indywidualizacji, jakiej podlega każdy podmiot funkcjonujący w epoce późnej nowoczesności. Habilitantka konkluduje swój tekst w typowo pedagogicznym stylu formułując postulat kształcenia kompetentnych nauczycieli świadomych współczesnych przemian, refleksyjnych i otwartych na potrzeby ucznia (Zob. *Nowoczesne rodzicielstwo – jak jest jego istota? Czy może stwarzać zagrożenie dla edukacji?*, W: K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Red., *Edukacja jutra w kontekście wyzwań współczesności*, Sosnowiec 2011).

Habilitantka prawidłowo puentuje w swoim Autoreferacie własny dorobek jako dwutorowe zainteresowanie – po pierwsze młodzieżą jako przedmiotem i podmiotem badań pedagogicznych, jej funkcjonowaniem w sferze życia rodzinnego i społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem procesów komunikacji młodzieży z rodzicami, a z drugiej strony swoje zainteresowanie edukacją młodych ludzi (Autoreferat, s. 22). W obszarze tego pierwszego zainteresowania umieścić możemy m.in. artykuł *Przestrzeń międzygeneracyjna – relacje młodzieży z rodzicami*, „Studia Edukacyjne”, 2018, nr 47, który jest dobrym przykładem na powtarzalny styl Habilitantki w zakresie prowadzenia dyskursu naukowego, tj. szerokiego (pogłębionego) ujmowania styczności, jakie obserwuje pomiędzy rodzicami oraz ich dziećmi. Do analizy tych styczności (bezpośrednich i zapośredniczonych przez nowe technologie) Habilitantka zaprzęga szeroki katalog koncepcji, na szczęście nie tylko psychologicznych (pole psychologiczne, potrzeby, samoocena, konflikt), ale także sięga

po teorie socjologiczne (przestrzeń, sieć, system). Pewnie więcej jest w tym dyskursie też o charakterze spekulacyjnym niż empirycznym, ale trudno mu odmówić spójnego charakteru i dobrego osadzenia w uznanych teoriach (U. Bronfenbrennera, K. Lewina). Habilitantka sięga nierzadko także po refleksję filozoficzną (I. Berlin, J.S. Mill, E. Klimowicz) zestawiając problem sensu życia z zespołem stresu pourazowego (zob. *Odzyskiwanie sensu życia u osób z zespołem stresu pourazowego (PTSD)*, W: A. Bartkowiak, *Sens życia w teorii i badaniach naukowych*, Leszno 2013), czy analizując kategorię odpowiedzialności i podmiotowości (J. Tischner) w procesie edukacyjnym (zob. *Odpowiedzialność i podmiotowość w procesie edukacyjnym współczesnej młodzieży – implikacje zmian kulturowych*, W: K. Denek, A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz, Red., *Edukacja jutra w kontekście wyzwań współczesności*, Sosnowiec 2012). Niezależnie jednak od podejmowania dygresji z obszaru socjologii czy filozofii dominantą prowadzonego przez Habilitantkę dyskursu jest kompetentnie używana aparatura pojęciowa z pierwszego Jej wykształcenia, tj. z psychologii. Psychologiczna perspektywa patrzenia na problemy pedagogiczne pojawia się nawet wtedy, gdy dr Ewa Karmolińska-Jagodzik analizuje działania interwencyjne wobec uzależnionych uczniów w sytuacji szkolnej (zob. *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych – geneza, mechanizmy, profilaktyka i interwencja*, W: J. Pyżalski, Red., *Wychowawcze i społeczno-kulturowe kompetencje współczesnych nauczycieli*, Łódź 2015).

Jednym z nielicznych w dorobku podoktorskim Habilitantki tekstów referujących własne badania empiryczne jest współautorski rozdział (z Anną Bartkowiak) poświęcony sponsoringowi towarzyskiemu. Jest to interesujące doniesienie z badań jakościowych (autorki przeprowadziły analizę portali internetowych oraz studia indywidualnych przypadków w oparciu o wywiady zastane i artykuły publicystyczne), w których przeprowadzono kategoryzację potrzeb, motywacji, autopercepcji u osób (kobiet-klientek oraz mężczyzn-sponsorów) wchodzących w relacje seksualne z tłem ekonomicznym oraz podjęto się określenia konsekwencji funkcjonowania w takich relacjach, zwłaszcza dla kobiet.

Część z ocenianych tekstów, to analizy, które Habilitantka włączyła w późniejszym czasie do książki – jako jej fragmenty - wskazanej jako osiągnięcie naukowe, stąd nie mogą one zostać uznane jako wzbogacające ogólny dorobek naukowy (do takich tekstów zaliczam: *Komunikacja międzypokoleniowa – rozważania wokół różnic kulturowych*, „Studia Edukacyjne”, 2012, nr 21; *Rozmowy młodzieży z rodzicami. Narracja z perspektywy młodzieży*, „Studia Edukacyjne”, 2017, nr 45). W sumie zatem dorobek naukowy poza wskazanym osiągnięciem naukowym oceniam jako satysfakcjonujący, aczkolwiek skromny.

4. Ocena osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789 z późniejszymi zmianami).

Jako osiągnięcie naukowe Habilitantka wskazała monografię własnego autorstwa *Dialogi międzygeneracyjne. Komunikacja młodzieży z rodzicami*, WN UAM, Poznań 2019, ss. 378.

W pierwszych trzech rozdziałach teoretycznych Autorka dokonuje przeglądu wielu stanowisk, koncepcji i teorii dotyczących różnych aspektów takich zjawisk, jak idiosynkryzm kolejnych generacji młodzieży (ich tożsamości, długości moratorium, itp.), istota i złożoność procesu komunikacji interpersonalnej czy też trud dialogu między- i wewnątrzgeneracyjnego. Wszystkie te zjawiska Habilitantka omawia w sposób wyczerpujący i dogłębny odwołując się do polskiej i anglojęzycznej literatury przedmiotu, do bardziej lub mniej znanych autorów i koncepcji.

W części metodologicznej swojej pracy (rozdział 4) Autorka poprawnie określa przedmiot i cele badawcze oraz formułuje główny problem badawczy i 6 pytań szczegółowych (błędnie ponumerowanych jako 5 pytań, zob. s. 207-209):

1. Przez jakie kategorie w kontekście autoidentyfikacji pokoleniowej opisuje się badana młodzież?

2. Jakie są treści, formy i reguły procesów komunikacji międzygeneracyjnej badanej młodzieży z jej rodzicami?

3. Jakie czynniki determinują procesy komunikacji międzygeneracyjnej między pokoleniem badanej młodzieży a jej rodzicami?

4. Jak badane osoby oceniają swoją rodzinę w obszarach: komunikacja, spójność, tożsamość oraz autonomia?

5. Jakie zakłócenia i blokady występują w komunikacji międzygeneracyjnej badanej młodzieży z jej rodzicami?

6. Jakie są przyczyny konfliktów w relacjach międzygeneracyjnych oraz jakie sposoby ich rozwiązywania przyjmuje badana młodzież w rozmowach z rodzicami?

Na zadane pytania badawcze Habilitantka udziela od razu dość wyczerpujących odpowiedzi o statusie hipotez. Następnie prezentuje w tabelach, imponujących rozmiarów wykaz badanych przez siebie zmiennych i ich wartości, które jawią się razem jako substytut nieumieszczonego w aneksie narzędzia badawczego. Jest to dość oryginalny pomysł prezentacji własnego narzędzia badawczego w formie licznych zmiennych, które odpowiadają

pytaniom ankietowym. Poszczególne zmienne rozpisane są na kategorie, które z kolei odpowiadają poszczególnym odpowiedziom na pytania w ankiecie, tj. wynikają z kafeterii. Konsekwentnie wskaźnikami wartości dla badanych zmiennych Habilitantka uczyniła konkretne pytania w ankiecie, choć należałoby raczej uznać - co byłoby bardziej precyzyjne - że wskaźnikiem wartości badanych zmiennych było zakreślenie danej odpowiedzi w określonym pytaniu.

W sumie tak dokładne opisanie badanych zmiennych/parametrów badanej przez Habilitantkę jakości relacji międzygeneracyjnej w pełni kompensuje brak narzędzia w aneksie, a nawet jest ciekawsze w percepcji niż zapoznanie się z formularzem pytań.

Dr Ewa Karmolińska-Jagodzick zastosowała w swojej pracy sondaż diagnostyczny z użyciem dwóch technik ankietowych. Oprócz ankiety własnego autorstwa Habilitantka zastosowała jeszcze kwestionariusz KRR autorstwa M. Płopy oraz P. Połomskiego. Zastosowana metoda badawcza dobrze koresponduje z zamierzeniem badawczym, którym jest wydobycie wiedzy od jednego z uczestników dialogu międzygeneracyjnego, tj. opinii młodzieży na temat formy i treści jej relacji z rodzicami. Dobór celowo-losowy próby badawczej objął 572 osoby pomiędzy 17 a 21 rokiem życia pochodzące z różnych szkół rejonu wielkopolskiego. Realizacja badań przypadła na czerwiec 2017 roku.

Rozdział 5 (s. 225-348), to systematycznie prowadzony dyskurs odpowiedzi na kolejno postawione pytania badawcze. Dużą zaletą kolejnych podrozdziałów jest syntetyczne zebranie wcześniej generowanych konkluzji w jednym, dwóch akapitach na końcu każdego z nich. Habilitantka stosuje standardowy wzór analizy ilościowej, w której kolejno prezentowane tabele z procentowym rozkładem odpowiedzi stają się punktem wyjścia do wyróżnienia najczęściej występujących kategorii odpowiedzi oraz zależności zachodzących pomiędzy nimi (Autorka bada również korelacje), z których następnie generuje uogólnienia, co ważne i poprawne, nie odnosząc ich do populacji generalnej, lecz do badanej przez siebie zbiorowości. Pochwalić można Habilitantkę także za dość często przytaczaną treść z kwestionariuszowych pytań otwartych. Są to – podług mnie – najciekawsze fragmenty analiz, w których Autorka daje się wypowiedzieć samej młodzieży bez włączania jej w formę własnych kategorii teoretycznych.

Prowadzony przez Habilitantkę dyskurs ilościowej analizy deklaracji badanej młodzieży przynosi – jak każde inne ustalenia w naukach społecznych – zarówno banalne, jak i ciekawe wnioski. Trywialne w momentach, gdy Habilitantka ustala, że negatywne cechy rodziców, takie jak: „opozycyjność”, „przewrażliwienie na własnym punkcie”, „ozębłość” czy „agresywność” (s. 315) decydują o niekorzystnej atmosferze, w jakiej przebiegają rozmowy

z dziećmi oraz jaki jest ich poziom. Innym razem są to ustalenia bardzo interesujące, gdy Habilitantka dowodzi na przykład, że matki częściej niż ojcowie podatne są na moralizowanie i głoszenie kazań, wypytywanie i indagowanie własnych dzieci, ale jednocześnie na uspokajanie i pocieszanie, zaś ojcowie rzadziej chwalą i częściej niż matki obrzucają wyzwiskami i ośmieszają własne dzieci (częściej synów, zob. s. 319). Również obszary generujące konflikty międzygeneracyjne pomiędzy młodzieżą a jej rodzicami różnią się w zależności od płci rodzica. W przypadku matek taką sferą, w obrębie której najczęściej dochodzi do konfliktów jest nadużywanie przez młodzież nowych technologii (smartfon, Internet, itp.). Ojcowie zaś częściej mają konflikt ze swoimi dziećmi na tle ich wyglądu i stylu zachowania się (s. 335).

To, czego brakuje w prowadzonych analizach, to brak przywoływania konkretnych cech (określeń), które operacjonalizowałyby ogóle kategorie, którymi posługuje się Habilitantka. Przykładowo, nie wiadomo do końca, co znaczy odwoływanie się respondentów do „pojęcia Ja o charakterze symbolicznego określenia roli” (odwołanie neutralne), które badaczka przypisała 57,7% ankietowanym, którzy odpowiadali na pytanie: „Kim będziesz w przyszłości?”. Jeśli nawet przytoczone pojęcie (koncepcja) było eksplikowane w części teoretycznej, to ponowne przytoczenie w części empirycznej winno zostać dobrze opisane jako kategoria charakteryzująca tożsamość badanych młodych ludzi. Ponadto brakuje mi miejscami głębszej analizy ujawnianych stanów rzeczy. Z czego bowiem wynika tak neutralny samoopis badanej młodzieży, który ujawnia Habilitantka? Czy jest to cecha kulturowa (czy jako Polacy obawiamy się mówić o sobie dobrze i werbalizować sukces osobisty)? Czy może jest to cecha rozwojowa (realistyczny, by nie powiedzieć krytyczny ogląd siebie jako cecha młodości)? Zaskakujące miejscami ustalenia nie zostają podjęte i interpretacyjnie obudowane, gdy np. Autorka odkrywa, że dziewczęta częściej niż chłopcy oraz młodzi ze wsi niż z miasta wpisują się w typ globalisty, tj. otwartych na różnicę, tolerancyjnych obywateli świata. Tymczasem literatura przedmiotu – nawet psychologiczna, którą Habilitantka faworyzuje w swoich rozważaniach – poddaje różne wyjaśnienia tego stanu rzeczy, np. koncepcję wycofujących się społecznie mężczyzn, którzy coraz częściej unikają relacji międzyludzkich i zarzucają „podbój” rzeczywistości, co było ich dotychczasowa domeną na rzecz substytucyjnego realizowania się w alternatywnych i pozornie bezpiecznych światach pornografii oraz gier komputerowych¹. W podejmowanych rozważaniach brakuje mi właśnie takiej szerszej, makrospołecznej perspektywy.

¹ P. G. Zimbardo, N. S. Coulombe, *Gdzie ci mężczyźni?*, Przeł. M. Guzowska, Wyd. Naukowe PWN SA, Warszawa 2015.

W sumie Autorce udało się jednak przedstawić obraz współczesnego dialogu młodzieży z jej rodzicami na przykładzie badanej przez siebie grupy respondentów. Obraz dość pozytywny w swej wymowie, ponieważ dialogowi temu towarzyszą pozytywne emocje (radość jako uczucie towarzyszące rozmowie z rodzicami deklaruje 54% badanych). Większość badanych ma również poczucie bycia akceptowanym przez rodziców (w wyższym stopniu odczuwane przez córki niż synów). Niestety co trzeci badany wyraził negatywną ocenę relacji rodzinnych.

Habilitantka w refleksji końcowej prezentuje autorską typologię rodzajów dialogu międzygeneracyjnego (dialog pozytywny, pozorny i negatywny) wykazując się tym samym znajomością teleologii prowadzenia badań społecznych, w których efektem prowadzenia analizy nie jest pomiar (dotyczący wartości zmiennych w badanych układach, dzięki któremu tworzy się prawa, z których następnie dedukować/antycypować możemy wartości zmiennych w podobnych układach), lecz tworzenie typologii. Habilitantka zamyka swoje rozważania właśnie typologią, która porządkuje ujawnioną wielość relacji międzygeneracyjnych.

5. Konkluzja.

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne oraz popularyzujące naukę zgromadzone przez dr Ewę Karmolińską-Jagodzik oceniłem jako **istotne i ponadprzeciętne**. Także działalność naukowo-badawcza Habilitantki w okresie podoktorskim – nie licząc wskazanego osiągnięcia naukowego - pozostaje na satysfakcjonującym poziomie, pomimo braku w niej jakiś spektakularnych odkryć. Natomiast wskazane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe, tj. monografia *Dialogi międzygeneracyjne. Komunikacja młodzieży z rodzicami* stanowi **wyraźny wkład do dyscypliny pedagogika**, ponieważ w dziele tym udaje się Habilitantce zrealizować oryginalnie sformułowany cel badawczy i przedstawić obraz współczesnego dialogu młodzieży z jej rodzicami. W związku z powyższym **wnioskuję o nadanie pani doktor Ewie Karmolińskiej-Jagodzik stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika**.

